

124 fondih in zbirkah. Delo je nadaljevala in tako je konec leta 2006 izšla druga, dopolnjena izdaja Vodnika: ta vsebuje 36 dodatnih fondov, podatki za 20 že obstoječih pa so bili dopolnjeni. Vodnik je krona velikega opravljenega dela, saj za njim tiči okoli sto avtoričinih arhivskih popisov, ki so na voljo uporabnikom v čitalnici arhiva Studia slovenica. Vse to njeno obsežno delo je zelo pripomoglo k uporabi in popularizaciji navedenega arhiva. O tem pričajo veliko povpraševanje po njenem Vodniku ter številni raziskovalci, ki bi jim sicer to gradivo ostalo nedostopno.

Za **nagrado** so letos na naslov društva prispeli štirje predlogi za dva kandidata. Po pregledu predlogov je komisija soglasno sklenila podpreti tri predloge, IO društva pa je potem soglasno potrdil, da se letošnja Aškerčeva nagrada podeli

Inštitutu Studia slovenica in njegovemu ravnatelju dr. Janezu Arnežu za izjemne prispevke k zbiranju, varovanju in ohranjanju arhivske dediščine slovenskih izseljencev.

Inštitutu Studia slovenica je uspelo ohraniti pred uničenjem in pozabo arhivsko gradivo, ki je nastajalo ob delovanju slovenskih izseljencev v Evropi, Severni in Južni Ameriki, Avstraliji in zamejstvu, in to ne samo z neutrudnim pridobivanjem in publiciranjem arhivskega gradiva, ampak tudi z vztrajnim opozarjanjem in prepričevanjem slovenskih izseljencev, da je potrebno to gradivo ohraniti in omogočiti uporabo raziskovalcem.

Dr. Janez Arnež je s prijatelji leta 1957 v Washingtonu ustanovil zasebno ustanovo Studia slovenica. Njen ravnatelj in gonilna sila je še danes. Namen ustanove je bil po eni strani z objavljanjem v angleščini predstaviti in približati Slovenijo in Slovence ameriški javnosti, po drugi pa zbirati in ohranjati gradivo slovenskega izseljenstva.

Dr. Arnež je v okviru svojega raziskovalnega inštituta dolga leta potrpežljivo zbiral arhivsko gradivo, čeprav takratne politične okoliščine niso kazale, da ga bo mogoče prepeljati v Slovenijo; pa tudi med izseljenci samimi je pogosto doživel nerazumevanje. Leta 1991 je v Slovenijo vendarle prispel prvi del bogate zbirke, sestavljene iz arhivskega gradiva, časopisov in knjig, ki se dopolnjujejo. Istega leta je bil prenesen v Ljubljano tudi sedež ustanove. Gradivo je od leta 1993 v prostorih Zavoda sv. Stanislava v Šentvidu. V letu 2002 je bilo dokumentarno gradivo Studia slovenica z odločbo ministrice za kulturo razglašeno za zasebno arhivsko gradivo; s tem mu je bil uradno priznan status, ki si ga raznolika in bogata dediščina, shranjena pri inštitutu, brez dvoma zasluži.

Med omenjenim gradivom je po pomenu v ospredju dokumentacija, ki je nastala ob delovanju begunskih taborišč, v katera so se zatekli Slovenci po II.

svetovni vojni. Drugi pomembni sklop gradiva je nastal pri delovanju slovenskih izseljenskih društev ter slovenskih župnij in verskih organizacij v Evropi in Ameriki v letih 1912–2002. Izredno zanimiv je tudi arhiv vodilnih politikov Slovenske ljudske stranke v emigraciji, ki ga je dr. Arnež pridobil v letu 2002 in vsebuje gradivo iz časa od začetka II. svetovne vojne do poznih 80. let prejšnjega stoletja. Med gradivom, katerega ustvarjalci so fizične osebe, najdemo korespondenco, dnevnike, fotografije in gradivo o njihovem društvenem, političnem in poklicnem delovanju. Opozoriti je treba na gradivo politikov, znanstvenikov, umetnikov, izseljenskih duhovnikov.

Skupno obsega arhivsko gradivo Studia slovenica prek 110 tekočih metrov dokumentov, urejenih v 160 fondov in zbir in popisanih v Vodniku. Inštitut poleg tega skrbi za objavljanje izbranih dokumentov v svoji zbirki *Pogledi*, ki izhajajo od leta 1995.

Studia slovenica predstavlja zasebno pobudo posameznikov, ki so zaznali pomen ohranjanja izseljenskega arhivskega gradiva, posvetili svoj čas in prispevali precejšnja finančna sredstva, pri svojem poslanstvu pa kljub nenaklonjenim okoliščinam vztrajali pol stoletja in ohranili za slovensko zgodovino izredno pomembno arhivsko gradivo. Tako poklicnim arhivistom kot lastnikom zasebnega arhivskega gradiva sta lahko Inštitut in njegov ravnatelj s svojo požrtvovalnostjo in uspešnim delom zgled predanosti plemenitemu poslanstvu: kako v težavnih okoliščinah ob nerazumevanju in pomanjkanju materialnih sredstev vztrajati in kljubovati v dobro našemu skupnemu zgodovinskemu spominu.

Drago Trpin, predsednik komisije

Nagovor ob podelitvi Aškerčevih nagrad in priznanj

Spoštovani,

v pesnitvi Čaša nesmrtnosti je Anton Aškerc v usta modreca Al Rašida položil temeljno programsko usmeritev človekove ustvarjalnosti: "Čaša tvoja je življenje tvoje. Vlivaj vanjo vsak dan dela dobra, dela slavnega za rojake svoje, za rojake in za domovino!... v delih svojih živel sam boš večno!"

Počaščen sem, da smem na današnji praznični dan izreči čestitke letošnjim Aškerčevim nagrajencem, trem "marljivim čebelam", če si smem sposoditi prisposodbo iz statuta Akademije delovnih v Ljubljani, vam, ki ste dan za dnem, potrpežljivo in vztrajno zbirali, urejali, strokovno obdelovali in objavljali dragoceno arhivsko gradivo in tako po Aškerčevi

besedi v "časlo nesmrtnosti" vlivali "dela slavná za rojake svoje in za domovino".

Nekdanji ravnatelj Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani, gospod Jaro Dolar, je leta 1982 objavil knjigo z naslovom *Spomin človeštva*. Knjiga je posvečena sporočilnosti človekove besede, zapisane v kamen, les, keramiko, na pergament, na papir in nato shranjene v zakladnici človekovega znanja, kot slikovito imenujemo knjižnice. Ta čudovita simbolična sporočilnosti človekove besede ni omejena samo na njeno literarno razsežnost. V svoj krog zajema tudi tisto besedo, ki na različne načine ureja medsebojne človeške odnose in jo hranijo dokumenti v arhivskih ustanovah.

Ob zanosu do spomina sporočilnosti besede v preteklosti, ki ga je izrazil gospod Jaro Dolar v omenjeni knjigi, se nam poraja samodejno vprašanje, kakšen pa je naš odnos do sporočilnosti besede iz preteklosti danes, kakšen je naš odnos do spomina človeštva, ali bolje rečeno, kakšen je naš odnos do spomina preteklosti lastnega naroda. Izkušnja dr. Janeže Arnež, ki si je s *Studio Slovenico* zadal nevhaležno nalogo – zbrati tisto arhivsko gradivo, ki je nastajalo v slovenskih skupnostih zunaj meja naše domovine, je vse prej kot spodbudna. Pobuda, da je potrebno to gradivo zbrati in obraniti našim znanjem kot izjemen dokaz vitalnosti, trdoživosti in uspešnosti slovenskega človeka, ni dobila ustrezne podpore med našimi zdenci in ne v domovini. Koliko energije, odrekanih, prepričevanja in ne nazadnje fizične in psihične moči je bilo potrebno, da je dr. Arnež zbral to izjemno arhivsko gradivo Spomina naših zdencev, ga na lastne stroške pripeljal v domovino in ob pomoči gospe Andreje Klasinc Škofljanec naredil dostopno slovenski strokovni javnosti. Knjižnično gradivo *Studie slovenice* s svojimi unikati begunskega tiska na ustrezno enakovredno predstavitev še čaka.

Kaj pa tisto arhivsko gradivo, ki nastaja doma? Kakšen odnos imamo do njega? Nobenega dvoma ni, da arhivski delavci v slovenskih arhivih ohranjajo visoko zavest o odgovornosti, da je potrebno "slavna in manj slavna dela" naše preteklosti ohraniti in jih narediti dostopna javnosti. Kolegica Meta Matijević na primer je s svojo knjigo *Novomeške hiše in ljudje s poudarkom na obdobju od srede 18. do srede 19. stoletja* (Ljubljana 2007) iztrgala pozabi del dragocene kulturne dediščine in jo posredovala javnosti. Ko danes občudujemo odnos letošnjih *Askerčevih* nagajencev do obranjanja in popularizacije arhivskega gradiva, mi prihajata na misel na dve premalo premišljeni in zaradi tega sporni odločitvi pri obranjanju "spomina slovenstva". V slavnostnem nagovoru pred dvema letoma je dr. Marjan Drnovšek tu izrazil veselje, da se krog obiskovalcev slovenskih arhivov vedno bolj širi, hkrati pa opozoril, da se povečuje predvsem krog tistih, ki prihajajo v arhive nepripravljene in do arhivskega gradiva nimajo pravega odnosa. Nekateri med njimi se obnašajo tako, kot da so edini "upravičeni" uporabniki zahtevanega gradiva in bi ga – brez ustreznega nadzora tudi uporabljali tako, kot da jim je popolnoma vseeno, kaj bo z njim, ko ga bodo kot zanje "nerabnega" odložili. To velja zlasti za številne "rodoslovce". Nič nimam proti, da se ljudje zanimajo za svoje prednike, vendar je obsedenost z rodoslovjem šla čez vse razumne meje.

Matične knjige zahtevajo ljudje, ki ne znajo nemško in ne latinsko. Ker ne znajo brati nemške pisave, ker ne morejo razbrati iskanega priimka in imena, ker v matičnih knjigah ne najdejo potrdila o svojem domnevem plemiškem izvoru in ker ne razumejo, kakaj njihov rod ne seže vsaj tja do Primoža Trubarja, če že ne do Brižinskih spomenikov, nervozno mečkajo robove listov matičnih knjig.

Tu nam Rodoslovno društvo s pretirano popularizacijo rodoslovja dela medvedjo uslugo. Prav tako srednje- in visokošolski učitelji, ko svojim dijakom in študentom dajejo za seminarsko delo izdelavo rodovnika, predtem pa jih ne pripravijo ustrezno za delo v arhivu. Včasih imamo vtis, da dijake pošiljajo v arhiv ljudje, ki še nikoli niso prestopili praga kakšne arhivske ustanove in si tudi sami ne predstavljajo, obdelavo kakšnega gradiva zahtevajo od svojih dijakov ali študentov. Na tem področju bo vsekakor potrebno zakonodajo zaostri. Arhivskega gradiva ne bi smel dobiti v roke človek, ki ga ne zna uporabljati in nima do njega ustreznega spoštljivega odnosa. Po izkušnjah iz Nadškofjskega arhiva v Ljubljani ugotavljamo, da se je zaradi množičnosti uporabe in premalo spoštljivega odnosa pri uporabi matičnih knjig v zadnjih desetih letih stanje poslabšalo bolj kot prej v sto letih.

Vem, da mi boste rekli, rešitev je v digitalizaciji matičnih knjig. Tako bodo knjige izvzete iz uporabe in zaščitene, uporabniki pa bodo imeli več možnosti hitreje priti do želenih podatkov. O taki rešitvi se pogovarjamo že več kot trideset let in nismo naredili še niti koraka naprej. Sleherni pogovor s to temo se namreč vedno konča pri denarju. Ta pa ne le ne kane zlepa, ampak sploh ne kane iz žepa možnih financierjev za te namene. Pri tem je potrebno še opozoriti, da številnih matičnih knjig sploh ne bo mogoče več digitalizirati, dokler ne bodo ustrezno restavrirane.

Drug, še bolj problematičen poseg v "spomin naše preteklosti" je prehod matičnih evidenc s papirja v izključno digitalno obliko. Seveda ne nasprotujem temu, da si pristojni uradi olajšajo delo z računalniškimi evidencami, da bi bili na ta način do uporabnika prijaznejši in učinkovitejši. Žal upravni birokrati ob očitno neučinkoviti računalniški podpori ne morejo iz svoje kože. Za preprosto podaljšanje osebne izkaznice moraš danes, leta 2008, še vedno, vsem veljavnim in od upravnih organov Republike Slovenije izdanim uradnim dokumentom navkljub, svojo identiteto ponovno dokazovati z rojstnim listom.

Hranjenje osebnih podatkov zgolj v digitalni obliki ne glede na zapleteno podaljševanje osebne izkaznice se mi zdi vprašljivo iz več razlogov:

Žal danes še vedno nihče ne more zagotoviti trajnosti obstoja nosilcev elektronskega sporočila. Že ob preprostih elementarnih nesrečah, kot so ogenj, potres, vojne razmere, magnetno in elektronsko sevanje in podobno, se je papir kljub številnim pomanjkljivostim še vedno izkazal za najzanesljivejšega nosilca sporočil.

Nesluteni razvoj računalniške tehnologije nas postavlja pred problem nenebnega posodabljanja starih zapisov. Dokler je količina teh zapisov še obvladljiva, to ne predstavlja posebnega problema. Problem bo postal šgoč, ko bo čez desetletja

količina tega gradiva postala neobvladljiva. Ali bomo takrat res živeli samo še za "dani trenutke" in nas naša lastna preteklost ne bo več zanimala? To bi namreč pomenilo, da se zavestno odpovedujemo delu "spomina lastne preteklosti in lastne identitete". Ali res menimo, da bodo, če izpaznamo državno upravo, občine tako bogate, da bodo lahko nenebno posodabljale svoj računalniški sistem ter sledile diktatu in pohlepu računalniškega lobija. In kje je v tem kontekstu zasebni uporabnik, človek, ki išče osebne podatke zase in za svoje prednike, in kje je zgodovinar, ki raziskuje določeno temo iz "spomina svojega lasinega naroda".

Velik problem predstavlja sodobna tehnika tudi na področju varovanja osebnih podatkov. Ranljivost na tem področju več kot zgovorno dokazujejo neprijetne izkušnje iz Velike Britanije in Nemčije. V Nemčiji npr. je bilo na enem samem CD-ju odtujenih šest milijonov in pol osebnih podatkov?

Že ti primeri, ki še zdaleč niso edini, dokazujejo, da bi kazalo matične knjige in tiste dokumente, ki so ključni za zgodovino naroda, iz varnostnih razlogov obraniti tudi na papirju. Zato ne bomo nič "manj napredni". Le dodatno bomo zavarovali svoj zgodovinski spomin in ga obranili kot dragoceno dediščino znanjem. Delček zgodovinskega spomina "lega ubogega, preprostega in dobrosrčnega slovenskega ljudstva", kot bi rekel Primož Trubar, čigar 500. obletnico rojstva letos praznujemo, pa bomo prispevali tudi v knjigo "Spomin človeštva 21. stoletja", katerega del smo tudi mi v združenji Evropi.

France M. Dolinar

1. mednarodno posvetovanje Okrogla miza arhivistov Slovenije in Hrvaške, "Možnosti za črpanje evropskih sredstev za projekte na področju arhivske dejavnosti", Tuhelj, Hrvaška, 15.–16. maj 2008

Arhivsko društvo Slovenije in Hrvaško arhivistično društvo sta na kar nekaj pobud sklenila, da dolgoletno sodelovanje nadgradita z organizacijo skupnega posvetovanja, ki naj bi v še večji meri omogočalo izmenjavo izkušenj in sledenju novostim na področju arhivistike. Na prvem skupnem sestanku 10. julija 2007 v prostorih Arhiva Republike Slovenije je bil imenovan programski odbor. Njegova naloga je bila poskrbeti za udeležbo, referente ter moderatorje okroglih miz. V programski odbor so bili imenovani: Deana Kovačec, Darko Rubčić, Vlatka Lemić, Ivana Prgin, dr. Matevž Košir, mag. Bojan Cvelfar, Andrej Nared in Mirjana K. Rovis. Programski odbor se je sestal 28. novembra v Celju. Že v uvodu se je izkristalizirala glavna tema posvetovanja "Možnosti črpanja evropskih sredstev za projekte na področju arhivske dejavnosti". Obe društvi sta predlagali, da bi po vzoru društev iz sosednjih držav podpisali

deklaracijo o sodelovanju. Zadnjič se je programski odbor sestal 27. februarja 2008 v Zagrebu. Tam sta bila sprejeta kotizacija in program posvetovanja.

Posvetovaje je potekalo 15. in 16. maja v Tuheljskih toplicah, saj smo se dogovorili, da bodo kraji posvetovanja zaradi lažje organizacije vedno v bližini meje. Najprej so se zvrstili pozdravni govori in podpis Deklaracije o sodelovanju med ADS in HAD.

Uvodno predavanje sta predstavili Ana Jelavić, načelnica oddelka za stično točko uprave za mednarodno kulturno sodelovanje ministrstva za kulturo Republike Hrvaške, in Tanja Kos, vodja Kulturne stične točke v Sloveniji. Predstavili sta delovanje kulturne stične točke (Cultural Contact Point, CCP), ki skrbi za informiranje o programu, omogoča tehnično pomoč, pomaga pri posredovanju stikov med institucijami, ustvarja mrežo CCP, z namenom omogočanja mobilnosti kulture in umetniških del ter krepitev mednarodnega dialoga. V program se lahko vključujejo članice EU, pridružene članice, članice EFTE in tretje države, ki podpišejo memorandum o sodelovanju. Na razpise se lahko javijo javne in zasebne organizacije, ki so operativno in finančno sposobne. Ana Jelavić je predstavila postopek prijave na projekt.

Tanja Kos je kot dejavnost Kulturne stične točke poudarila promocijo, obveščanje uporabnikov, svetovanje in pomoč pri razpisni dokumentaciji ter pomoč pri iskanju partnerjev. Slovenija v tem programu sodeluje kot polnopravna članica od leta 2003. Do sedaj je bilo izpeljanih 116 projektov, največ projektov je bilo s področja AV, kulturne dediščine in Inštituta za dediščino Sredozemlja. Opozorila je na spletno stran www.artservis.org, na kateri so podatki o priložnostih v svetu kulture, in stran www.evrokultura.org, na kateri so programi EU za sofinanciranje kulturnih projektov.

Vesna Silić iz Službe vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko je predstavila Operacionaliziran program Slovenija in Hrvaška ter upravičeno območje. Ti programi v okviru gospodarskega in družbenega razvoja zagotavljajo podporo razvoju turizma za boljšo izrabo naravnih in kulturnih virov, spodbujajo kulturno izmenjavo in prenos znanja. V okviru zavarovanih območij spodbujajo ohranjanje naravne in kulturne dediščine. Nato nam je opisala pripravo in izvajanje projekta ter okvirni terminski načrt. Več podatkov je na spletni strani www.interreg-slobucro.com.

Popoldne smo imeli delavnico s temo Program kultura 2007–2013. Vodila sta jo Tanja Kos in ocenjevalec projektov EU Jovo Grobovšek, ki nam je opisal delo ocenjevalca. Kot najpomembnejši dejavnik, ki vpliva na uspešnost projekta, je poudaril prenos izkušenj in rezultatov bodisi v strokovno ali bodisi laično javnost. Dodano vrednost projektom daje predvsem širitev medkulturnega dialoga.